

אדר ב' התשע"ו

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

בין צרעת לכהונה ומנהיגות

לפרשת מצורע (על פי שיעור של הרב יעקב מדן)

מהפסוקים בפרשתנו עולה כי הכהן הוא היחיד שיכול להגדיר את המצורע כ"טמא".

4. ויקרא יג, ב-ג:

אָדָם כִּי יִהְיֶה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ שָׂאת אוֹ סִפְחַת אוֹ בַהֲרַת וְהָיָה בְעוֹר בְּשָׂרוֹ לְנֹגַע צָרַעַת וְהוּבָא אֶל אֶהְרֹן הַכֹּהֵן אוֹ אֶל אֶחָד מִבְּנָיו הַכֹּהֲנִים. וְרָאָה הַכֹּהֵן אֶת הַנֹּגַע בְּעוֹר הַבָּשָׂר וְשָׁעַר בְּנֹגַע הַפֶּה לְכֹן וּמְרָאָה הַנֹּגַע עִמָּק מְעוֹר בְּשָׂרוֹ נֹגַע צָרַעַת הוּא וְרָאָהוּ הַכֹּהֵן וְטָמָא אֹתוֹ.

מקרה נוסף שבו מצאנו זיקה ישירה בין הצרעת לכהונה, ובדגש על הצרעת כעונש ישיר ומידי על פגיעה בכהונה, מופיע אצל עוזיה בספר דברי הימים.

5. דברי הימים ב כו, טז-כא:

וּכְחֻזְקָתוֹ גָּבַה לְבוֹ עַד לְהַשְׁחִית וּיְמַעַל בָּהּ אֶ-לֵהִיו וַיָּבֵא אֶל הַיָּכַל ה' לְהַקְטִיר עַל מִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. וַיָּבֵא אַחֲרָיו עֲזָרְיָהוּ הַכֹּהֵן וְעַמּוֹ כֹּהֲנִים לֵה' שְׂמוֹנִים בְּנֵי חֵיל. וַיַּעֲמְדוּ עַל עֲזָרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא לָךְ עֲזָרְיָהוּ לְהַקְטִיר לֵה' כִּי לַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהְרֹן הַמְּקַדְּשִׁים לְהַקְטִיר צֵא מִן הַמְּקַדָּשׁ כִּי מַעֲלַת וְלֹא לָךְ לְכַבֹּד מֵה' אֶ-לֵהִים. וַיִּזְעַף עֲזָרְיָהוּ וּבִידּוֹ מִקְטֹרֶת לְהַקְטִיר וּבִזְעָפוֹ עִם הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְּמַצְחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּבֵית ה' מַעַל לְמִזְבֵּחַ הַקְּטֹרֶת. וַיִּפֹּן אֵלָיו עֲזָרְיָהוּ כֹהֵן הָרִאשׁ וְכָל הַכֹּהֲנִים וְהִנֵּה הוּא מְצָרַע בְּמַצְחוֹ וַיִּבְהַלּוּהוּ מִשָּׁם וְגַם הוּא נִדְחַף לְצֵאת כִּי נִגְעוּ ה'. וַיְהִי עֲזָרְיָהוּ הַמֶּלֶךְ מְצָרַע עַד יוֹם מוֹתוֹ וַיָּשָׁב בֵּית הַחַפְּשׁוֹת הַחִפְּשִׁית מְצָרַע כִּי נִגְזַר מִבַּיִת ה' וַיּוֹתֵם בְּנֵו עַל בֵּית הַמֶּלֶךְ שׁוֹפֵט אֶת עַם הָאָרֶץ.

עוזיהו המלך מערער את בלעדיות הכהנים על הקרבת הקרבנות, ולכן מצטרע.

השוואות נוספות בין הכהונה לצרעת קיימות בנתינת שמן ודם על התנוך ועל הבהונות, בזיקה המיוחדת שבין האדם לבגדיו, ביחס למחנה ישראל – כניסה אל מחנה לוויה

סוגיית הצרעת רחבה ביותר, ואחת השאלות המרכזיות העולות מפרשיות תזריע מצורע היא: מדוע טרחה התורה והקדישה שתי פרשות כדי לפרט בצורה דקדקנית ביותר את סוגי הנגעים השונים ודרכי הטהרה, תוך התעלמות מהחטא שבגיננו הצרעת מגיעה.

ומעיר הרב מדן שעל פי פשוטי המקראות, נראה שצרעת היא היפך הכהונה, וכל התנהגות הסותרת ופוגעת בכהונה ובמקדש, גוררת עונש צרעת. והרב מדן מוכיח טענה זאת מנקודות מרובות בהן יש דמיון והשקה לכהונה.

נקודת הדמיון הראשונה היא בהיפוך שבין עונשו של המצורע לחיוביהם של הכהנים.

1. לגבי מצורע נאמר (ויקרא יג, מה-מו):

וְהַצָּרַעַת אֲשֶׁר בּוֹ הַנֹּגַע בְּגִדָיו יִהְיוּ פְרָמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פְרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעֲטָה וְטָמָא טָמָא יִקְרָא. כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֹּגַע בּוֹ יִטָּמָא טָמָא הוּא בְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבּוֹ.

כפי שאמרנו, העונש המתואר בפסוקים אלו הוא כבד ביותר: בגדיו פרומים, ראשו פרוע, הוא עוטה שפם ונאלץ להתריע על טומאתו. מקום מושבו נמצא מחוץ למחנה. העונש מתואר אך אין תיאור של החטא. ואכן, ניתן לשים לב לכך שתיאור מראהו של המצורע מנוגד לחלוטין לזה של הכהן.

2. כך, בפרשת שמיני מורה משה לאהרן ובניו (ויקרא יג, ט):

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֶהְרֹן וְלְאַלְעָזָר וְלְאִיתָמָר בְּנֵיו רְאִשִׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ וּבְגִדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמְתּוּ.

גם בפרשת כי תצא אנו מוצאים את הקשר המיוחד שבין הכהנים לצרעת.

3. דברים כד, ח:

הַשָּׁמֶר בְּנֹגַע הַצָּרַעַת לְשֹׁמֵר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר יֹרֵו אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כְּאֲשֶׁר צִוִּיתֶם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת. ההישמרות מן הצרעת היא חלק מההקשבה לכהנים והוראת דיני הצרעת היא חיוב מיוחד המוטל על הכהנים.

מראדין את חיבוריו הטהורים "שמירת הלשון" ו"חפץ חיים".

הרב מדן מעיר שרמז לכך קיים בעונו של המצורע "ועל שפם יעטה", שהכוונה בפשטי המקראות לעטיית מטפחת מעל הפה כדי למנוע אפשרות דיבור חופשי, מה שמרמז על חטא שהיה בפה.

בגידה בעם ישראל

הרב מדן מציע גם עמדה שלישית, ולפיה החטא עליו מגיעה הצרעת הוא בגידה בעם ישראל. את סקירת הבנה זו נפתח מתוך עיון בשתי ההפטרות של פרשיות תזריע ומצורע.

הפטרות פרשת תזריע עוסקת בנעמן המצורע ובטהרתו. ה' נותן תשועה לארם באמצעות נעמן, כאשר תשועה לארם – פירושה תבוסה לישראל.

10. מלכים ב ה, א:

וְנַעֲמָן שָׂר צָבָא מֶלֶךְ אֲרָם הָיָה אִישׁ גָּדוֹל לְפָנָיו אֲדֹנָיו וְנָשָׂא כַּנִּים כִּי בּוֹ נָתַן ה' תְּשׁוּעָה לְאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִבּוֹר חֵיל מִצְרָע.

נעמן מקבל מידע משבויה ישראלית המשרתת את אשתו, כי הוא יכול להתרפא באמצעות אלישע הנביא שבישראל. נעמן משתכנע, ושולח ספר למלך ישראל ובו מודיע על הגעתו. מלך ישראל חושש וקורע את בגדיו, כיוון שאינו יודע כיצד ירפא את נעמן, והנביא אלישע ממחר להרגיע אותו.

11. מלכים ב ה' ח:

וַיְהִי כַשְׁמַע אֱלִישָׁע אִישׁ הַאֲ-לֵהִים כִּי קָרַע מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יְבֵא נָא אֵלַי וַיָּדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל.

מגמתו של אלישע היא אפוא "וידע כי יש נביא בישראל". אלישע מוכיח לנעמן כי הקב"ה עדיין משגיח ודואג לעם ישראל, למרות שמצבו הנורא של עם ישראל מתואר במפורש בפסוקים.

12. מלכים ב יג, ז:

כִּי לֹא הִשְׁאִיר לַיהוָה עִם כִּי אִם חַמְשִׁים פְּרָשִׁים וְעֶשְׂרֵה רֶכֶב וְעֶשְׂרֵת אֲלָפִים רַגְלֵי כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּשְׁמַם כְּעַפְרָ לְדָשׁ.

למרות שמצבו של ישראל "כעפר לדוש", אלישע מעוניין להוכיח שהקשר עם הקב"ה ממשיך.

מעבר לכך, לאלישע מטרה נוספת והיא הוכחה על קדושת הארץ. בעת העתיקה, האמינו עמים רבים שלכל ארץ יש א-ל מיוחד וספציפי, וכיבושה של הארץ מחליש את הא-ל. אלישע מעוניין להוכיח באמצעות הציווי על הטבילה בירדן, כי קדושתה וייחודיותה של ארץ ישראל ממשיכות למרות שעם ישראל כבוש.

פנימה או יציאה החוצה מהמחנה כולו, בהכרזה הציבורית - "וטמא טמא יקרא" לעומת "וקדשתו" ועוד.

הרב מדן מציע שיתכן ויש להרחיב את גורם הצרעת לא רק לערעור על הכהונה, אלא לערעור ופגיעה בכל הנהגה באשר היא - וכך אצל מרים, שערערה על ייחודיותו של משה רבנו.

6. במדבר יב, א-י:

וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה... וַיֹּאמְרוּ הֲרֵק אֶךְ בְּמִשְׁחָה דְבַר ה' הֲלֹא גַם בָּנוּ דְבַר וַיִּשְׁמַע ה'... וַיַּחַר אֵף ה' בָּם וַיִּלְךְ. וְהֶעֱנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהָנָה מִרְיָם מִצְרַעַת כַּשָּׁלֵג וַיִּפֹּן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהָנָה מִצְרַעַת.

מרים מערערת על כהונתו הבלעדית של משה, שהרי גם איתם דיבר הקב"ה, ומדוע אין הם זוכים למעמד רם יותר. כלומר, שוב אנו מוצאים את הצרעת כעונש על פגיעה במעמד היחודי של משה רבנו.

לשון הרע

כידוע, בחז"ל מצינו שהצרעת מגיעה כעונש בעיקר על לשון הרע.

7. ערכין טו"ב:

ואמר ר' יוסי בן זימרא: כל המספר לשון הרע - נגעים באים עליו, שנאמר (תהילים קא): מלשני בסתר רעהו אותו אצמית, וכתוב התם (ויקרא כה): לצמיתות, ומתרגמינן: לחלוטין, ותנן: אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה. אמר ריש לקיש, מאי דכתיב (ויקרא יד): זאת תהיה תורת המצורע? זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע.

מפורסמת היא דרשת הנוטריקון של ריש לקיש, והראיה הבולטת לה היא צרעת מרים שדיברה על משה.

8. דברים כד, ט:

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֶל-לֵהֲיָךְ לְמִרְיָם בְּדֶרֶךְ בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם.

פסוק זה מובא מיד לאחר הפסוק שציטטנו לעיל "השמר בנגע הצרעת". מעבר לדברים שהזכרנו לעיל ביחס למרים ואהרן, מצינו שהדברים המפורשים שנאמרו היו ביחס לנישואי משה וציפורה.

9. במדבר יב, א-י:

וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקַח... וַיַּחַר אֵף ה' בָּם וַיִּלְךְ. וְהֶעֱנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהָנָה מִרְיָם מִצְרַעַת כַּשָּׁלֵג וַיִּפֹּן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהָנָה מִצְרַעַת.

חז"ל הבינו כי המוקד באמירת מרים הוא נושא "האשה הכושית אשר לקח", ומחמת דברים אלו נענשה מרים בצרעת. עמדה זו העניקה משנה תוקף לאיסור לשון הרע, עד שזכינו ובדור האחרון כתב רבי ישראל מאיר הכהן

אלישע מורה לנעמן לטבול בירדן.

13. מלכים ב' ה' ט-יב:

וַיָּבֹא נַעְמָן בְּסוּסוֹ וּבְרֶכְבוֹ וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הַבַּיִת לְאֵלִישָׁע. וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מֵלֶאֱדָה לֵאמֹר הֲלוֹךְ וְרַחֲצֵתָ שִׁבְעַת פְּעָמִים בִּירְדֵן וְיִשָּׁב בְּשָׂרְךָ לָךְ וְיִטְהַר. וַיִּקְצַף נַעְמָן וַיֵּלֶךְ וַיֹּאמֶר הֲנִי אֲמֶרְתִּי אֵלַי יֵצֵא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם ה' אֶל־הַיְהוָה וְהִנֵּי יָדוֹ אֶל הַמָּקוֹם וְאֶסָּף הַמַּצְרָע. הֲלֹא טוֹב אֲבִנָּה אֲמַנָּה וּפְרָפֵר נַהֲרֹת דְּמִשְׁקִי מִכָּל מִימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא אֲרַחֵץ בְּהֵם וְיִטְהַרְתִּי וַיִּפֹּן וַיֵּלֶךְ בְּחֶמְהָ.

לאחר שנעמן משתכנע באמצעות לחץ עבדיו לטבול בירדן למרות כעסו, הוא מתרפא (מלכים ב' ה' יד):

וַיֵּרֵד וַיִּטְבַּל בִּירְדֵן שִׁבְעַת פְּעָמִים כְּדִבְרֵי אִישׁ הָאֵל־הַיְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּשָׂרוֹ כְּבֶשֶׂר נַעַר קִטָּן וְיִטְהַר.

לאחר שנתרפא, נעמן מבקש מאלישע להעניק לו ברכה (מלכים ב' ה' טו-טז):

וַיֵּשֶׁב אֶל אִישׁ הָאֵל־הַיְהוָה הוּא וְכָל מַחְנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי וַיֹּאמֶר הֲנִי נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֶל־הַיְהוָה בְּכָל הָאָרֶץ כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח נָא בְרָכָה מֵאֵת עַבְדְּךָ. וַיֹּאמֶר חִי ה' אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לִפְנֵי אִם אֶקַּח וַיִּפְצַר בּוֹ לִקְחַת וַיִּמָּאֵן... וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ לְשָׁלוֹם וַיֵּלֶךְ מֵאֵתוֹ כְּבֵרֵת אָרֶץ.

למרות שאלישע נפרד מנעמן בלי לקבל משהו, גיחזי בוחר על דעת עצמו לבקש מנעמן.

14. מלכים ב' ה' כ-כג:

וַיֹּאמֶר גִּיחֲזִי נַעַר אֱלִישָׁע אִישׁ הָאֵל־הַיְהוָה חֲשָׁד אֲדֹנָי אֵת נַעְמָן הָאֲרָמִי הַזֶּה מִקְחַת מִיָּדוֹ אֵת אֲשֶׁר הֵבִיא חִי ה' כִּי אִם רַצְתִּי אַחֲרָיו וְלִקְחֹתִי מֵאֵתוֹ מֵאוֹמָה. וַיֵּרֶד גִּיחֲזִי אַחֲרָיו נַעְמָן וַיִּרְאֶה נַעְמָן רַץ אַחֲרָיו וַיִּפֹּל מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה לִקְרָאתוֹ וַיֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם. וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם אֲדֹנָי שְׁלַחְנִי לֵאמֹר הֲנִי עֵתָה זֶה בָּאוֹ אֵלַי שְׁנֵי נַעֲרִים מֵהָר אֲפָרַיִם מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים תָּנֵה נָא לָהֶם כֶּסֶף וְשִׁתִּי חֲלָפוֹת בְּגָדִים. אֵת מִשְׁמַעוֹת מַעֲשָׂהוּ שֶׁל גִּיחֲזִי נוֹכַל לְהַבִּין מֵהַעוֹנֵשׁ (מלכים ב' ה' כה-כו):

וְהוּא בָּא וַיַּעֲמֵד אֶל אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע מֵאֵן מֵאֵין גִּיחֲזִי... הַעֵת לִקְחַת אֵת הַכֶּסֶף וְלִקְחַת בְּגָדִים וְזִיתִים וְכֶרְמִים וְצֹאן וּבָקָר וְעֵבְדִים וְשִׁפְחוֹת. וְצִרְעַת נַעְמָן תִּדְבַּק בְּךָ וּבְצִרְעֶךָ לְעוֹלָם וַיֵּצֵא מִלְּפָנָיו מַצְרָע כְּשִׁלְג.

אלישע מעניש את גיחזי בצרעת. עונש זה מגיע לגיחזי כיוון שבשעה בה ישראל נמכרים לעבדות והם "כעפר לדוש", בוחר גיחזי לקבל "בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות!" גיחזי איננו חש שותפות גורל יחד עם שאר עם ישראל, ולא מפגין רגישות ביחס למצב החברתי. אלישע מעניש את גיחזי וזרעו בעונש הצרעת "לעולם", וצרעת זו, מגיעה כעונש על הבגידה והניתוק מעם ישראל. אמנם קשה, מדוע מגיע העונש גם לזרעו של אלישע, והרי התורה עצמה מעידה.

15. דברים כד, טז:

לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים וּבָנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יוֹמְתוֹ.

ונראה, שתשובת הגמרא בסנהדרין מתאימה למקרה דנן.

16. סנהדרין כז ע"ב:

דתנו רבנן: (דברים כד) לא יומתו אבות על בנים, מה תלמוד לומר? אם ללמד שלא ימותו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות - הרי כבר נאמר (שם) איש בחטאו יומתו. אלא, לא יומתו אבות על בנים - בעדות בנים, ובנים לא יומתו על אבות - בעדות אבות. ובנים בעון אבות לא? והכתיב (שמות לד) פוקד עון אבות על בנים! - התם כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן. כדתניא: (ויקרא כו) ואף בעונות אבותם אתם ימקו - כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם.

ונראה, שהעונש אשר אלישע מטיל על זרעו של גיחזי לא מגיע לשווא. בהפטרות פרשת מצורע, אנו קוראים על ארבעה מצורעים היושבים מחוץ למחנה, וחז"ל מספרים במסכת סוטה על זהותם.

17. סוטה מז ע"ב:

"וארבעה אנשים היו מצורעים" - אמר ר' יוחנן זה גיחזי ושלושת בניו.

כעת הם עומדים בניסיון, כאשר הם מגלים כי מחנה ארם נסוג.

18. מלכים ב, ח-ט:

וַיָּבֹאוּ הַמַּצְרָעִים הָאֵלֶּה עַד קֵצָה הַמַּחְנֶה וַיָּבֹאוּ אֶל אֶהֱל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשֶּׁם כֶּסֶף וְזָהָב וּבְגָדִים וַיֵּלְכוּ וַיִּטְּמְנוּ וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל אֶהֱל אַחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשֶּׁם וַיֵּלְכוּ וַיִּטְּמְנוּ. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ לֹא כֵן אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם בְּשָׂרָה הוּא וְאֲנַחְנוּ מַחֲשִׂים וְחִפְיָנוּ עַד אוֹר הַבֶּקָר וַיִּמְצְאוּנוּ עוֹוֹן וְעַתָּה לָכוּ וְנִבְאָה וְנִגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ.

בשעה שאימהות אוכלות את בשר בניהן המתים בשומרון הנצורה, דואגים גיחזי ובניו לעצמם - נושאים "כסף וזהב ובגדים" ומטמינים. רק לאחר שהם עוברים במספר אוהלים ומטמינים לעצמם רכוש, הם הולכים לאנשי העיר הנצורה ומבשרים להם את הבשורה הטובה.

לסיכום: ראינו שהצרעת באה כעונש הבא על ערעור מעמד הכהונה או ההנהגה או בעוון לשון הרע, ויתכן שהצרעת היא גם עונש על הניתוק מעם ישראל והחשיבה האגואיסטית.

הביוגרפיה האישית של רחל כללה טיפול בילדים חולי שחפת בצרפת, ובעקבות טיפול זה נדבקה בעצמה בשחפת. כאשר עלתה לארץ, בודדו אותה חבריה שבמושבה, והיא חשה נבגדת, עד שנפטרה בגיל צעיר בודדה וערירית.

ומסביר הרב מדן, שרחל מבינה כי לעיתים מגיעה בשורת הגאולה על ידי אנשים שאינם "הטהור יבשר". לעיתים מבשרי הגאולה הם מצורעים. אולם לא מדובר חלילה במצורעים כגיחזי ובניו, אלא במצורעים מחמת מעשיהם הרעים.

ומדגיש הרב מדן, אין שום סלחנות כלפי מעשים בחפצא שהם נגד ה' ותורתו. אבל עם זאת, ניתן עדיין לקבל את האדם כגברא, על אף מעשיו, במידה ומדובר על מצורע שדואג לעם ישראל ולא מצורע הדואג לעצמו.

האם אנו מעוניינים לשמוע בשורת גאולה כזו? רבים וטובים, ביניהם גדולי האמוראים, אמרו "ייתי ולא אחמיניה".

21. סנהדרין צח ע"ב:

אמר עולא ייתי ולא אחמיניה, וכן אמר [רבה] ייתי ולא אחמיניה... וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא אחמיניה.

אמנם, היו גם אחרים:

רב יוסף אמר ייתי ואזכי דאיתב בטולא דכופיתא דחמריה.

רב יוסף כמובן לא אומר "ייתי ואחמיניה", כיוון שהיה עיוור, אך עדיין ציפה לביאת המשיח, והיה מוכן לשבת בצל גללי חמורו של משיח.

לדעת הרב מדן, אמירתו זו של רב יוסף מזכירה את סיפורו של שמואל יוסף עגנון, "צרכי שבת". עגנון מספר על יהודי עני שהיה נטול אוכל בערב שבת, והלך לחפש דרך להביא דבר מה לביתו. הלך לו אותו יהודי עד שהגיע למקום בו ניפנו לצרכיהם כל תושבי העיר, ופתאום נצנצה לנגד עיניו מטבע זהב. נטל את המטבע, ניקה אותה ובא לקנות בה צרכי שבת. לפתע נזכר במקורה של המטבע, ומיד החליט שאין מכבוד שבת להשתמש בשבילה במטבע זהב, ונדר את המטבע לצדקה. עגנון חותם את הסיפור בכך שהקב"ה מזכה את היהודי שיגיעו לביתו אנשים מכובדים ומימנו לו את השבת מכיסם.

ספקו טהור

הרב מקשר את הדיון הקודם לסוגיה למדנית מעניינת המופיעה בדיני צרעת. אנו יודעים, כי במקרה והבהרת התחילה לפני צמיחת שער לבן, הרי שמדובר על נגע טמא, ואילו אם השער הלבן צמח לפני שנגע הבהרת התחיל, האדם טהור. הגמרא דנה במקרה של ספק.

22. בבא מציעא פו ע"א:

קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא: אם בהרת קודמת לשער לבן טמא, ואם שער לבן קודם לבהרת טהור; ספק?

בשורה מפי מצורע

19. רחל המשוררת, בשירה "יום בשורה", מספרת על

הפטרת פרשת מצורע, על רקע אותם הימים:

יום בשורה / רחל בלובשטיין

בְּשִׁכְּבְּ הַיָּמִים הָאוֹיֵב הַנּוֹרָא
אֶת שְׁמֵרוֹן הַבֵּיא בְּמִצּוֹר;
אֲרַבְּעָה מְצַרְעִים לָהּ בְּשָׂרוֹ בְּשׁוֹרָה.
לָהּ בְּשָׂרוֹ בְּשׁוֹרַת הַדְּרוֹר.

כְּשִׁמְרוֹן בְּמִצּוֹר – כָּל הָאָרֶץ כְּלָה,
וְכַבֵּד הָרָעַב מִנְשָׂא.
אֲךְ אֲנִי לֹא אֶבֶה בְּשׁוֹרַת גְּאֻלָּה,
אִם מִפִּי מְצַרַע הִיא תְּבוֹא.

הַטְּהוֹר יִבְשֵׁר וְגֹאֵל הַטְּהוֹר,
וְאִם יָדוֹ לֹא תִמְצָא לְגֹאֵל –
אִזְ נִבְחַר לִי לְנֶפֶל מִמְּצוֹקֵת הַמִּצּוֹר
אוֹר לְיוֹם בְּשׁוֹרָה הַגְּדוֹל.

נעיין בשיר בהקשר של הגמרא בסנהדרין, המספרת על בשורת גאולה נוספת הקשורה בצרעת.

20. סנהדרין צח ע"א:

ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי. אמר ליה אתינא לעלמא דאתי? אמר ליה אם ירצה אדון הזה. אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי. אמר ליה אימת אתי משיח? אמר ליה זיל שיייליה לדידיה. והיכא יתיב? אפיתחא דקרתא. ומאי סימניה? יתיב בני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסירי חד; אמר דילמא מבעינא דלא איעכב.

הגמרא מספרת על רבי יהושע בן לוי שהיה מעוניין לפגוש את המשיח, ושמע מאליהו את פרטי זהותו - יושב על פתח העיר רומי, בין כל המצורעים. המצורעים עסוקים בצורה ריטואלית בריענון התחבושות, אך מיוחד הוא המשיח, שמחליף בכל פעם רק תחבושת אחת, וכפי שמבאר רש"י את דברי הגמרא, שמא יצטרך לגאול את ישראל פתאום, ואם יחליף את כל תחבושותיו יחד, נמצא שגאולת ישראל מתעכבת.

אליהו הנביא מסביר שהמשיח לא רוצה לעכב את עם ישראל. על כל פנים, אנו מגלים שוב שבשורת הגאולה נתונה ביד אדם מצורע.

אין אנו יודעים האם רחל המשוררת הכירה את הגמרא בסנהדרין, אבל מקורות חייה נראה שהתחבטה בשאלה זו - האם ייתכן כי אותה אנשים שבגדו בה, הם גם מבשרי הציונות וגאולת הארץ?

הקדוש ברוך הוא אומר טהור, וכולהו מתיבתא דרקייעא
 אמרי טמא. ואמרי מאן נוכח? נוכח רבה בר נחמני, דאמר
 רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהלות... כי
 הוה קא ניחא נפשיה אמר טהור טהור.

ולכאורה, לא ברור כלל מהי המחלוקת, שהרי יהא הדין
 ככל ספק דאורייתא שאנו מכריעים לחומרא, וממילא יש
 לטמא גם בספק קדמה בהרת ספק קדם שער לבן! מהי
 סברת הקב"ה שיש לטהר בספק צרעת?

דומה, מסביר הרב מדרן, שאכן ספק דאורייתא לחומרא,
 ובמקרה של צרעת, ישנן השלכות חברתיות קשות לצרעת,
 שהרי המצורע מתבודד ומורחק מכל שאר החברה.
 ממילא, הסברא לטהר בספק צרעת היא מחמת המחיר
 הכבד בדיני בן אדם לחברו.

כאשר יש לנו צד שהאדם טהור לגמרי, ואנו מחמירים
 להרחיק אותו מכל החברה ולקנוס אותו בעונשים
 חמורים, אנו עוברים על איסורי בין אדם לחברו ודאיים.
 רבה בר נחמני מכריע כקב"ה, שבספק האדם טהור, כיוון
 שלצד ההחמרה בדיני צרעת והדאגה לעם ישראל, אסור
 לנו לשכוח את האדם שמאחורי הנגע.

23. ומסכם הרב מדרן:

לעיתים יש לנו ספיקות ביחס למנהיגים ולאנשים
 שהנחו ושמנחים את עם ישראל. לפעמים אנו חושדים
 שיש כאן עירוב של אינטרסים או שאנו מתנגדים
 למעשים שונים נגד חוקי התורה. חשוב לזכור, שכאשר
 מדובר במצורעים כגיחזי ובניו, עלינו לנדוד ולהוקיע
 אותם, אבל לגבי מצורע שדואג לעם ישראל, ייתכן
 שעלינו דווקא לרצות בבשורת גאולה, גם אם מפי מצורע
 היא תבוא, ולא להקל בדיני בין אדם לחברו. וכפי
 שהכריע הקב"ה, שפסק בספק צרעת - "טהור".